

CHARLOTTE BRONTË

JANE EYRE

Çeviri: MEHMET ZEKİ GİRİTLİ

CHARLOTTE BRONTË

JANE EYRE

Can Klasik

Jane Eyre, Charlotte Brontë

İngilizce aslından çeviren: Mehmet Zeki Giritli

Jane Eyre

İlk baskı: Jane Eyre: An Autobiography, Smith, Elder & Co., Cornhill, 1847

Çeviriye kaynak alınan basım: Barnes & Noble Classics, 2005

© 2007, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2007

31. basım: Ağustos 2023, İstanbul

Bu kitabın 31. baskısı 10 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Ayça Sezen

Editör: Cansu Varol İzmirli

Düzeltili: Aylin Samancı Elmasdağ

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Kapak uygulama: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Pasifik Ofset

Cihangir Mah. Güvercin Cad. Baha İş Merkezi A Blok No: 3/1 Z. Kat

Avcılar-İstanbul

Sertifika No: 44451

ISBN 978-975-07-6181-2

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

CHARLOTTE BRONTË
JANE EYRE

ROMAN

İngilizce aslından çeviren

Mehmet Zeki Giritli

CHARLOTTE BRONTË, 1816'da İngiltere'de doğdu. Kendisi gibi romancı olan Anne ve Emily Brontë' nin kız kardeşidir. Fransızca ve Almanca öğrenmek üzere Emily'yle birlikte gittiği Brüksel'deki bir yatılı okulda geçirdiği günler, Charlotte'u edebiyata yönelten bir dönüm noktası oldu. Üç kız kardeş, şiirlerini ortak bir kitapta yayımladı. Charlotte'un 1847'de yayımlanan ilk romanı *Jane Eyre* büyük bir başarı elde etti. Erkek kardeşi Patrick Branwell ile kız kardeşleri Anne ve Emily'yi birbiri ardına yitiren Charlotte, *Shirley* (1849) kitabını tek başına kaldığı evinde tamamladı. Yayıncısının konuğu olarak gittiği Londra'da pek çok yazarla tanışma olanağı buldu. 1853'te *Villette* romanının yayımlanmasının ardından, din adamı olan babasının yanında görev yapan Arthur Bell Nicholls'la evlendi. *Emma* romanına yeni başladığı sırada, hamileliğinde ortaya çıkan ağır bir hastalık yüzünden 1855'te Haworth'ta öldü.

MEHMET ZEKİ GİRİTLİ, Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde lisansını, İstanbul Üniversitesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nde doktorasını tamamladı. 2017'den beri Koç Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi'nde öğretim görevlisi. Akademi Kenter ve Studio Oyuncuları'nda tamamladığı eğitimlerin ardından tiyatro oyunculuğu da yapmaya başladı. Aarhus University ve Trinity College, Dublin başta olmak üzere çeşitli üniversitelerde misafir araştırmacı olarak bulundu. *Translating Samuel Beckett Around the World*

kitabında bölüm yazarlığı ve diğer akademik yayınlarının yanında *Virgöl*, *Mimesis*, *Hürriyet Daily News*, *Tiyatro Tiyatro* gibi dergilerde tiyatro ve edebiyat eleştirileri yayımlandı. Çevirilerinden bazıları şunlardır: Harold Pinter' dan *Seçme Oyunlar* (Uğur Ün'le birlikte), Shakespeare'den *Kral Lear* ve *Macbeth*, John Banville'den *Ölmüş Yıldızların Işığında*, F. Scott Fitzgerald'dan *Defterimden Notlar*.

Bu eser yazarı tarafından
W.M. Thackeray'e
saygıyla ithaf edilmiştir.

İkinci Baskı İçin Önsöz

Jane Eyre'in ilk baskısında önsöz gereksiz olduğundan hiçbir şey yazmamıştım, fakat bu ikinci baskı için hem teşekkür hem de çeşitli yorumlar maiyetinde birkaç söz etmem gerek.

Üç makama teşekkür borçluyum:

Birkaç gösterişli sözcükle süslenmiş sade bir öyküyü hoşgörülü bir kulakla dinleme lütfunda bulunan halka,

Geleceği müphem bir yazar adayına dürüstçe fikir belirtme hakkının geleceği müphem bir yazar adayına açtığı adil alan için basına,

Nezaketlerinin, enerjilerinin, faydacı muhakemelerinin ve samimi düşüncelerinin bilinmeyen ve önerilmemiş bir yazara sağladığı destek için yayıncılarıma.

Basın ve halk benim için çok belirsiz birer kişileştirmeden başkası değil; belki ben de onlara belirsiz sözcüklerle teşekkür etmeliyim; ama yayıncılarım benden emin, mücadele içindeki bir yabancıyı nasıl cesaretlendireceğini bilen koca yürekli ve yüksek fikirli insanlar olarak beni teşvik eden bazı cömert eleştirmenler de; bu yüzden bu insanlara, yayıncılarıma ve seçkin eleştirmenlere içtenlikle, yürekten teşekkür ederim beyefendiler diyorum.

Bana yardım eden ve beni destekleyip onaylayanlara teşekkür borcumu ödedikten sonra başka bir topluluğa yönelmek istiyorum; bildiğim kadarıyla küçük bir topluluk, fakat buna dayanarak göz ardı da edilmemeli. *Jane Eyre* gibi kitaplarla çekingen ve şüpheli yaklaşan, bu tür kitapları eleştirmeye meyilli azınlıktan bahsediyorum; bu topluluğun gözünde alı-

şılmışın dışındaki her şey yanlıştır; bu kişilerin kulakları bağnazlığa –suçların anası– karşı yapılan her eleştiriye dindarlığa, Tanrı'nın dünyadaki vekillerine bir hakaret gibi duyar. Bu tür kuşkuculara belli ayrımların farkında olmalarını öneririm; bazı basit gerçekleri hatırlatmak isterim.

Gelenekçilik ahlaklı olmak demek değildir. Kendini beğenmişlik de dindarlık değildir. İlkine saldırmak sonuncusuna dil uzatmak değildir. Yobazların yüzlerindeki maskeyi indirmek, İsa'nın başındaki Dikenli Taç'a hayasızca el uzatmak değildir.

Bu tür hareketler birbirleriyle taban tabana zıttır; erdemle ahlaksızlık kadar birbirlerinden farklıdır. İnsanlar bunları sıklıkla karıştırırlar, fakat karıştırılmamaları gerekir, dış görünüş gerçek sanılmamalıdır, içlerinden sadece birkaçını yüceltme ve büyütme eğiliminde olan dar doktrinler İsa'nın dünyayı kurtaran inancının yerine geçmemelidir. –Tekrar ediyorum– bunların arasında kesinlikle bir fark vardır ve onları birbirinden ayıran çizgiyi mümkün olduğunca belirgin ve kalın çizmek kötü değil iyi bir eylemdir.

Dünya bu fikirlerin birbirinden ayrıldığını görmekten hoşlanmayabilir, çünkü bunları karıştırmaya alışmıştır; dış görünüşün som altın değerinde olmasını, beyaz badanalı duvarların temiz mabetlere kefil olmasını uygun görür. Mezarı kazıp cenaze kalıntılarını ortaya çıkaran –üstlerindeki yıldızları söküp altındaki adi metalin ortaya çıkmasını sağlayan– buna cesaret eden kişiden nefret edebilir; ama ne kadar nefret ederse etsin, ona borçludur.

Ahav, Mikaya'yı sevmiyordu, çünkü Mikaya onun hakkında asla iyi kehanette bulunmuyor, hep kötülük kehanetinde bulunuyordu; muhtemelen Kenaana'nın dalkavuk oğlunu daha çok seviyordu fakat Ahav kulaklarını dalkavuklara tıkayıp sadık öğütlere açsaydı kanlı bir ölümden kurtulabilirdi.¹

Günümüzde sözleriyle hassas kulakları gıdıklamayan bir adam var; bu adam bence tıpkı İmlah'ın oğlunun Yahuda ve İsrail'in krallarının önüne çıktığı gibi toplumun önde gelenlerinin huzuruna çıkıyor; gerçeği derin, peygamber benzeri ve

1. Eski Ahit, "Yaratılış", 2 Tarihler 18. (Y.N.)

hayati bir güçle, korkusuz ve cüretkâr bir ifadeyle dile getiriyor. *Gurur Dünyası*'nın¹ bu hicivcisi yüksek mevkilerde beğenilen birisi mi? Bilemiyorum, ama aralarından alaycılığının Yunan ateşini ve yıldırım gibi ateş saçan eleştirilerini savurduğu bazı kişiler, uyarılarını zamanında dikkate alırsa, kendileri ya da tohumları ölümcül Ramot-Gilat'tan kaçabilir.

Neden bu adama atıfta bulundum? Ondan söz ettim okuyucu, çünkü sanırım onda çağdaşlarının şimdiye kadar fark etmediği kadar derin ve eşsiz bir zekâ görüyorum; çünkü onu günümüzün ilk sosyal canlandırıcısı, çarpık şeyler sistemini yeniden düzeltmek için çalışan birliğin efendisi olarak görüyorum; çünkü hiçbir yorumcunun onun yazıları için uygun karşılaştırmayı, yeteneğini doğru bir şekilde tanımlayan terimleri bulamadığını düşünüyorum. Fielding'e² benzediğini söylüyorlar; zekâsından, mizah anlayışından, güldürü yeteneğinden bahsediyorlar. Fielding'e ancak bir kartalın akbabaya benzediği kadar benziyor: Fielding leş üzerine konabilir ama Thackeray bunu asla yapmaz.

Zekâsı parlak, mizahı çekici, ama her ikisi de yaz bulutunun kenarında oynaşan parlak yıldırımın rahminde saklanan, elektrik saçan ölümcül kıvılcımına benzediği kadar onun ciddi dehasına benziyor. Son olarak, Mr. Thackeray'den söz ettim, çünkü ona –tamamen yabancı birisinin saygısını kabul ederse– *Jane Eyre*'in bu ikinci baskısını ithaf ediyorum.

Currer Bell³

21 Aralık 1847

1. William Thackeray'in romanından söz ediyor. (Y.N.)

2. Henry Fielding (1707-1754): Mizah anlayışıyla öne çıkan, *Tom Jones* romanıyla tanınan İngiliz yazar. (Y.N.)

3. Charlotte Brontë cinsiyetini belli etmek istemediğinden, başta kendi imkânlarıyla yayımladığı romanını bu şekilde imzalar. Currer ismini, Brontë kız kardeşlerin açtığı okula büyük bağışta bulunan Frances Mary Richardson Currer'dan, Bell soy ismini ise Brontë'nin eşi Arthur Bell Nichols'ından seçer. (Y.N.)

Üçüncü Baskıya Not

Jane Eyre'ın üçüncü baskısının bana sağladığı fırsatı, kamuoyuna bir kez daha hitap etmek, romancı unvanı üzerindeki iddiamın yalnızca bu esere dayandığını açıklamak için kullanmak istiyorum. Bu nedenle, başka kurgu eserlerden dolayı bu unvan bana atfedilmişse, hak edilmediği yerde bir onur bahşedilmiş olur ve sonuç olarak hak edildiği yerde reddedilecektir.

Bu açıklama daha önce yapıldığını varsaydığım hataların düzeltilmesine ve gelecekte olabilecek hataların önlenmesine yardımcı olacaktır.

Currer Bell
13 Nisan 1848

I

O gün yürüyüşe çıkabilme ihtimalimiz yoktu. Gerçi sabah o yaprakları dökülmüş fundalıkta bir saat kadar gezinmiştik; ama akşam yemeğinden sonra (kendisine eşlik edecek kimse yoksa Mrs. Reed yemeğini erkenden verdi) soğuk kış rüzgârı beraberinde kasvetli bulutları ve insanın içine işleyen bir yağmuru da getirdiğinden dışarıda dolaşmak olanaksızlaşmıştı.

Bu durumdan memnundum. Uzun yürüyüşleri, özellikle de soğuk öğleden sonraları hiç sevmezdim; alacakaranlığın ayazında sızlayan parmaklarımla, dadı Bessie'nin azarlarından kederlenmiş yüreğimle Eliza John ve Georgiana Reed'e göre fiziksel olarak daha güçsüz olduğumu fark etmemin verdiği aşağılanmışlık duygusuyla eve dönmek benim için bir zulümdü.

Bu bahsettiğim Eliza, John ve Georgiana şimdi oturma odasında annelerinin etrafında toplanmışlardı; anneleri ateşin başında bir kanepeye uzanmış, etrafında çok sevdiği (o sırada ne ağlayan ne kavga eden) çocuklarıyla çok mutlu görünüyordu. Beni aralarına almamıştı. Benimle aralarına bir mesafe koymasına gerektiğinden dolayı üzgün olduğunu ama daha insan canlısı ve çocuksu bir mizaç, daha tatlı ve sempatik davranışlar –yani daha şirin, samimi, doğal davranışlar– edinmek için canla baş-

la uğraştığımı Bessie'den duyuncaya ya da kendi gözle-riyle görünceye kadar beni mutlu, küçük çocuklara özgü ayrıcalıklardan mahrum bırakmak zorunda olduğunu söylemişti.

“Bessie ne yaptığımı söylüyor?” diye sormuştum.

“Jane, sürekli itiraz eden, her şeyi sorgulayan insan-ları sevmem; ayrıca büyüklerine böyle baş kaldıran bir çocuğun tehlikeli olduğunu düşünürüm. Şimdi git bir yere otur ve düzgün bir şekilde konuşuncaya kadar da sesini çıkarma.”

Oturma odasının yanında küçük bir kahvaltı odası vardı, oraya sıvıştım. Odada bir kitaplık vardı: Hemen, resimlerle dolu olmasına dikkat ederek, kalın bir kitap aldım elime. Pencerenin önüne oturdum; ayaklarımı toplayıp Türkler gibi bağdaş kurdum kırmızı kalın per-deleri de çekince mabedimde iki kat inzivaya çekilmiş oldum.

Perdenin kıpkırmızı kıvrımları sağ tarafımı kapatı-yordu, sol tarafımdaysa beni o kasvetli kasım gününden koruyan ama tam olarak ayırmayan tertemiz pencere camı vardı. Arada bir kitabımın sayfalarını çevirirken, o kış ikindisinin görüntüsünü inceliyordum. Uzaklarda solgun bir bulut ve sis kümesi görünüyordu; daha yakı-nımdaysa ıslak çimler, hiç durmadan yağan yağmurun, sert ve kederli rüzgârın silip süpürdüğü, fırtınadan harap olmuş çalılar gözüme çarpıyordu.

Kitabıma döndüm –Bewick'in *History of British Birds*'ü¹–: Genel olarak kitapta yazılanlarla çok ilgilenmi-yordum ama yine de bir çocuğun bile öylece geçemeye-

1. Thomas Bewick (1753-1828): İngiliz doğa tarihi yazarı ve ahşap gravür sa-natçısı. Ahşap oyma sanatının öncüsü olarak görülmesinin yanı sıra, hayranlık uyandıran gravürlerinin yer verildiği, İngiltere Kuşlarının Tarihçesi (1797, 1804) adlı iki ciltlik kitabıyla tanınır. (Y.N.)

ceği açıklayıcı bazı sayfaları vardı. Mesela deniz kuşlarının yuvalarından ya da sadece onların bulunduğu ıssız kayalıklar ve kıyılardan bahseden bölümler; sonra güney ucundan Kuzey Burnu'na uzanan, Lindeness ya da Naze denilen adacıkların olduğu Norveç kıyılarını anlatan bölümler-.

Kuzey okyanusunun anafolarının¹
Bakir, melankolik adaların etrafında kaynadığı
En uçtaki Thule'nin² ve Atlantik denizinin kabaran
sularının
Fırtınalı Hebrides'e döküldüğü yerde

Laponya, Sibiryaya, Spitzbergen, Nova Zembla, İzlanda, Grönland gibi yerlerin kasvetli kıyılarını anlatan bölümleri de geçemiyordum – “Kuzey Kutbu'nun geniş alanları ve o kasvetli boşluktaki ıssız bölgeler – üst üste yığılmış tepelerde camlaşmış, kutbu çevreleyen, aşırı soğukların cefasını artıran, yüzyıllarca süren kışlar boyunca birikmiş karlar.” Bu ölüm beyazı yerleri kafamda canlandırırdım; çocukların zihinlerinde belli belirsiz uçuşan tam anlaşılamayan kavramlara benziyordu, ama ilginç bir şekilde etkileyiciydi. Bu giriş sayfalarındaki yazılar kitaptaki resimlere bağlanır ve dalgalanıp köpüren denizin ortasındaki yalnız kayaya, ıssız bir kıyıya oturmuş kırık dökük bir sandala, batmakta olan bir enkazın arasından sızan soğuk ve hayaletimsi ay ışığına ayrı bir anlam katardı.

1. Bewick dizeleri James Thomson'ın “The Seasons” (Mevsimler) şiirinin “Autumn” (Sonbahar) kısmından alıntılar. (Y.N.)

2. Grönland'ın kuzeybatısında bulunan, Antik Yunan ve Roma edebiyatında ve haritalarında geçen, en kuzeydeki nokta. Latince *ultima Thule* olarak adlandırılan bu nokta, zamanla bilinen dünyanın dışında kalan, uzak yerleri anlatan bir benzetme olarak da kullanılır. (Y.N.)

Üstü yazılı bir mezar taşı, kapısı, iki ağacı, yıkık bir duvarın çevrelediği alçak ufku ve akşamı karşılamaya hazırlanan yeni doğmuş hilaliyle sessiz ve ıssız kilise avlusunun hangi duyguları uyandırdığını tam olarak tarif edemiyorum.

İki gemi durgun denizin ortasında hareketsiz öylece duruyordu. Hayalet gemiler olduklarını düşünürdüm.

Hırsızın torbasını sırtına çivilemiş ifriti görünce hızlıca sayfayı çevirdim; çok korkutucu bir şeydi.

Bir kayanın üzerine tek başına oturmuş, uzakta bir darağacının etrafına toplanmış kalabalığı seyreden kara, boynuzlu şey de çok korkunçtu.

Her resim bir öykü anlatıyordu; benim henüz çok gelişmemiş anlayışıma ve kusurlu duygularıma genellikle anlaşılmaz gelse de yine de son derece ilgi çekici öykülerdi; Bessie'nin bazen kış akşamları keyfi yerindeyse anlattığı masallar gibiydi ve öyle zamanlarda ütü masasını çocuk odasındaki ateşin önüne getirir, bizi de etrafına oturtur, bir yandan Mrs. Reed'in dantel fırfırlarını düzeltip yatak başlıklarının kenarlarını ütülerken bir yandan da bizi eski peri masallarıyla ve diğer öykülerle, bazen de (sonradan anlayacağım gibi) *Pamela* ve *Henry, Earl of Moreland*¹ kitaplarının sayfalarından alıntıladığı aşk ve macera öyküleriyle hevesli merakımızı beslerdi.

Dizimde Bewick'in kitabıyla o anlarda çok mutlu hissediyordum yani kendimce mutluydum. Birisi gelip de o zevkimi bozacak diye çok korkardım, korktuğum da başıma geldi zaten. Kahvaltı odasının kapısı açıldı.

John Reed'in sesi, "Bö! Madam Muşmula Surat," diye yankılandı, sonra durdu odada kimseyi görememişti.

1. John Wesley'nin, Henry Brooke'un *The Fool of Quality* (Nitelik Delisi) romanından kısalttığı, *The History of Henry, Earl of Moreland*'dan (Moreland Kontu Henry) söz ediyor. (Y.N.)

“Ne cehennemde bu kız?” diye devam etti. “Lizzy! Georgy!” (kardeşlerine sesleniyordu) “Joan burada yok, anneme söyleyin, bu yağmurda dışarı kaçmış – huysuz hayvan!”

“İyi ki perdeyi çekmişim,” diye düşündüm saklandığım yeri bulmaması için tüm kalbimle dua ettim zaten kendi kendine de bulamazdı, görüşü de algılaması da öyle çok keskin değildi, ama Eliza kapıdan kafasını uzatır uzatmaz seslendi–

“Pencerenin önünde oturuyordur kesin, Jack.”

Bunu duyunca hemen dışarı çıktım, çünkü oradan bu dediğim Jack tarafından sürüklenerek çıkarılmaktan korkmuştum.

Tuhaf bir mahcubiyetle, “Ne istiyorsun?” diye sordum.

“Ne istiyorsunuz, Reed Beyefendi diyeceksin,” diye cevap verdi. “Buraya gelmeni istiyorum,” dedi ve bir koltuğa yerleşip bir el hareketiyle gidip önünde durmamı işaret etti.

John Reed on dört yaşında okul çağında bir çocuktü; ben on yaşımıdaydım, yani benden dört yaş büyüktü yaşına göre oldukça iriyarıydı, hastalıklı ve soluk tenliydi, kocaman bir suratı ve kaba yüz hatları, hantal kol ve bacakları vardı. Hep masanın başında tıknır dururdu, bu yüzden midesi bozulur, gözleri mahmurlaşır, yanakları sarkardı. Aslında bu zamanlarda okulda olması gerekiyordu, ama annesi “hassas bünyesi nedeniyle” bir-iki aylığına eve getirmişti. Öğretmeni Mr. Miles, evden daha az kek ve pasta gönderilse çocuğun çok daha iyi olacağını söylemişti, ama annesi bu acımasız fikre karşı gelmiş, John’un solgunluğunun çok çalışmaktan ya da belki de evini çok özlemekten kaynaklandığını iddia etmişti.

John annesini de kardeşlerini de öyle çok sevmez, bana ise açıkça katlanamazdı. Zorbalık yapar, cezalar ve-

rirdi; hem de öyle haftada iki-üç kere ya da günde bir-iki kere falan değil, hiç durmadan: Vücudumun her zerresi ondan korkardı, o yanıma yaklaşınca kemiklerimi saran etin her parçası pare pare dökülürdü sanki. Bazen bende uyandırdığı korkuya şaşıyordum; çünkü tehditlerine ya da cezalarına itiraz edemiyordum, sığınabileceğim kimsem yoktu; hizmetçiler benim tarafımda yer alıp beyefendilerini kızdırmak istemiyorlardı, Mrs. Reed de bu konuda hem kör hem sağırdı; oğlunun bana vurduğunu hiç görmez, hakaret ettiğini duymazdı; oysa John ikisini de yapıyordu, hem de bazen annesinin olduğu yerlerde ama çoğu zaman annesinin arkasından yapardı.

Her zaman olduğu gibi John'a itaat edip yanına gittim. Üç dakika boyunca, kökü acıyana kadar dilini çıkardı bana. Az sonra vuracağını biliyordum, gelecek darbeyi korkuyla beklerken iğrenç ve çirkin suratına odaklandım. Aklımdan geçenleri suratımdan mı okudu bilmem bir anda hiçbir şey söylemeden, tüm kuvvetiyle bir tane patlattı. Sendeledim, sonra dengemi toplayıp oturduğu koltuktan bir-iki adım uzaklaştım.

"Bu annemle konuşurken yaptığın küstahlık için," dedi, "ayrıca perdelerin arkasına saklanman ve bir de az önce gözlerinde gördüğüm bakış için, seni sıçan!"

John Reed'in hakaretlerine alışık olduğumdan karşılık vermeyi aklımdan bile geçirmediğim asıl düşündüğüm bu hakaretin ardından gelecek darbeden nasıl korunacağımdı.

"Perdenin arkasında ne yapıyordun?" diye sordu.

"Kitap okuyordum."

"Göster kitabı."

Pencerenin yanına gittim, kitabı aldım.

"Bizim kitaplarımızı almaya hakkın yok; bizim elimi-ze bakıyorsun sen, annem öyle söylüyor; paran yok, baban sana hiç bırakmamış, aslında burada böyle bizim gibi

iyi aile çocuklarının arasında büyüyüp, annemin parasıyla bizimle aynı yemekleri yiyip, aynı kıyafetleri giyeceğine sokaklarda dilenmen lazım. Şimdi ben sana gösteririm kitaplığımı talan etmeyi, o kitapların hepsi *benim* bütün bu ev benim, en azından birkaç yıl sonra öyle olacak. Git kapının yanında dur, aynaya, pencerelere yaklaşma.”

Dediğini yaptım, başta niyetini tam anlayamamıştım sonra kitabı kaldırıp nişan alarak fırlatmaya hazırlandığını görünce, içgüdüsel olarak bir çığlık atıp kenara kaçtım, ama ne yazık ki yeterince hızlı davranamamıştım; koca kitabın fırlayıp çarpmasıyla düştüm, düşerken de kafamı kapıya vurup yardım. Kafamdan kanlar akmaya başladı, korkunç bir acı duyuyordum: Dehşetim artık zirve noktasını aşmış, yerini başka duygulara bırakmıştı.

“Şeytan, zalim çocuk!” diye bağırdım. “Katilden farkın yok –köle tüccarları gibisin– Romalı imparatorlar senin yanında hiç kalır!”

Goldsmith’in *History of Rome*¹ kitabını okumuştum o yüzden Nero, Caligula gibi kişilere dair bir fikir edinmiştim. Kitabı okuduğumdan beri onu da bu imparatorlara benzetiordum ama bunu hiç yüksek sesle söylememiştim.

“Ne! Ne!” diye bağırdı, “Bana mı dedi o bunları? Eliza, Georgiana duydunuz değil mi? Ben şimdi gidip aneme söylemez miyim bunu? Ama dur önce–”

Paldır küldür üzerime doğru koştu saçımdan ve omuzlarımdan tuttuğunu hissettim, gözü dönmüş halde abanmıştı üzerime. Onda gerçekten bir zorba, bir katil görüyordum. Kafamdan bir-iki damla kanın boynuma aktığını hissettim, şiddetli bir acı duydum; bu hisler bir an için korkumu geride bırakmıştı, zıvanadan çıkmış bir şekilde karşılık verdim ona. Ellerimle tam olarak ne yap-

1. Roma Tarihi. (Y.N.)

tım bilemiyorum ama bir anda, “Sıçan! Sıçan!” diye höy-
kürmeye başladı. Tabii yardım hemen geldi; Eliza ve Ge-
orgiana üst kattaki Mrs. Reed’e koştular, Mrs. Reed pe-
şinde Bessie ve hizmetçisi Abbot’la yanımıza geldi. Bizi
ayırdılar. Şu sözleri duydum:

“Ah! Ah! Nasıl da saldırmış Beyefendi Reed’e!”

“Böyle bir öfke gördünüz mü hayatınızda?”

Sonra Mrs. Reed ekledi:

“Kırmızı odaya götürün şunu, kilitleyin oraya.” Ani-
den dört el beni yakaladı, üst kata götürüldüm.

2

Yol boyunca direndim: Benim için yeni bir şeydi bu
ve Bessie ile Miss Abbot’un hakkımdaki kötü düşünceleri-
ni daha da güçlendiriyordum. Doğrusu, kendimi kay-
betmiş gibiydim ya da Fransızların deyimiyle kendim
olmaktan *çıkılmışım*; bir anlık isyanın korkunç cezalarla
sonuçlanacağını farkındaydım ve her isyankâr köle gibi
çaresizlik içinde deneyebileceğim her yolu deniyordum
artık.

“Kollarından tutun Miss Abbot, kudurmuş kediye
dönmüş.”

Hanımefendinin hizmetçisi, “Utan! Utan!” diye ba-
ğırды. “Küçük bir beyefendiye, üstelik velinimetinin oğ-
luna saldırmak da ne oluyor Miss Eyre? Genç efendin o
senin.”

“Efendi mi? Nasıl benim efendim oluyormuş o?
Hizmetçi miyim ben?”

“Hayır, hizmetçiden de aşağısın; geçimini sağlamak
için hiçbir şey yapmıyorsun sen. Git şuraya otur, kepaze-
liğini düşün.”

O sırada beni Mrs. Reed'in söylediği odaya getirmiş, bir taburenin üzerine oturtmuşlardı; oradan topraktan fıskıran bir kaynak gibi fırlamaya çalıştım ama iki çift el hemen yakaladı beni.

Bessie, "Madem doğru düzgün oturmuyorsun, biz de seni bağlarız," dedi. "Miss Abbot, bana jartiyerini ver-sene, benimkini hemen koparır."

Miss Abbot bahsi geçen jartiyeri çıkarmak için tom-bul bacağına açtı. Böyle hazırlanmaları ve devamında gelmesi muhtemel küçümsenme hissi, heyecanımı biraz yatıştırdı.

"Tamam çıkarmayın bir şey," diye bağırdım, "yerim-den kıpırdamayacağım."

İşimi sağlama almak için de ellerimle oturduğum sandalyeye kenetlendim.

Bessie, "Hele bir kıpırda," dedi sonra gerçekten ya-tıştığımdan emin olunca ellerini gevşetti sonra da Miss Abbot'la karşımda kollarını bağlayıp, aklımın başında olup olmadığından emin olmak isterlermiş gibi yüzümü şüphe dolu, karanlık bakışlarla süzmeye başladılar.

Sonunda Bessie, Abigail'e dönüp, "Daha önce hiç böyle yapmamıştı," dedi.

Abigail, "Ama içinde her zaman vardı," diye cevap verdi. "Hanımefendiye bu çocukla ilgili düşüncelerimi kaç kere söyledim ve hanımefendi de bana hak verdi. Sinsi bir çocuk; bu yaşta bu kadar içten pazarlıklı bir çocuk görmedim hiç."

Bessie cevap vermedi ama çok zaman geçmeden ba-na dönüp şöyle dedi:

"Bak küçükhannım, Mrs. Reed'e minnet borçlu oldu-ğunu unutma. Sana bakıyor, ama seni kapı dışarı ederse kendini yoksullar evinde bulursun."

Buna verecek bir karşılık bulamadım; bu sözleri ilk defa duymuyordum, kendimi bildim bileli buna benzer

tehditler duymuştum hep. Bu muhtaç durumum kulağında hep çalıp duran bir şarkıydı; çok acı verici, yürek parçalayıcı, yalnızca yarım yamalak anlaşılan bir şarkı. Miss Abbot lafa girdi:

“Ayrıca kendini Reed küçükhanımlarla ve küçükbeyle de bir görme; hanımefendi kibarlığından onlarla büyüme izin verdi. İleride onların çok parası olacak ama senin hiç olmayacak; sana düşen, her şeyi alttan alıp onların gönlünü hoş tutmak.”

Bessie, sert olmayan bir tonda, “Biz bunları senin iyiliğin için söylüyoruz,” diye ekledi, “biraz işe yara, biraz gönüllerine girmeye çalış, belki o zaman burası senin de evin olur ama inat edip ortalığı karıştırırsan hanımefendi seni kapı dışarı ediverir, eminim bundan.”

“Hem,” diye ekledi Miss Abbot, “Tanrı da onu cezalandırır; böyle öfke nöbetlerinin birinde tokadını indiriverir suratına, o zaman nereye gider? Gel Bessie yalnız bırakalım onu, yerinde olmak istemezdim. Sen de biz gidince dua et Miss Eyre; tövbe etmezsen kötü ruhlar bacadan girip seni alıp götürürler.”

Çıktılar, kapıyı kapattılar, arkalarından kilitlediler.

Kırmızı oda, fazladan bir yatak odasıydı; nadiren kullanılırdı hatta Gateshed Hall’a bir ziyaretçi akını olup da yatacak yer kalmadığı sürece asla kullanılmazdı da diyebilirim; oysa malikânedeki en geniş, en muhteşem odalardan biriydi. Devasa maun direkler üzerine kurulmuş, tepesinde bordo şam kumaşından cibinlik asılı bir yatak, odanın tam ortasında tapınak gibi duruyordu; güneşlikleri her zaman kapalı iki büyük pencere çiçekli ve desenli kumaşlarla yarı yarıya gizlenmişti, halı kırmızıydı, yatağın ayakucundaki masaya kıpkırmızı bir örtü örtülmüştü, duvarlar pembeye çalan tatlı, açık kahverengiydi; gardirop, tuvalet masası ve sandalyeler koyu cilalı eski maundandı. Bütün bu koyu tonların arasından bembeyaz

çarşaf lar ve yata ğ a yığı lmı ş yastıklar la, kar beyaz ı Marsil ya iş i yatak örtüs ünün parlaklı ğ ı göz alı yordu. Yata ğ ın baş ucunda ise üzer inde beyaz minderler yığı lı bir koltuk ve önünde de bir puf duruyordu; bu beyaz koltu ğ u solgun bir tahta benzetirdim.

Oda buz gibiydi çünkü ş öminesi nadir yanardı; çocuk odas ından ve mutfaktan uzakta oldu ğ u için de sesizdi, nadiren kullanıldı ğ ı içinse ağır bir havası vardı. Sadece cumartesiden cumartesiye hizmetçi buraya girer, aynalardaki ve mobilyalardaki bir haftalık tozu alır giderdi; bir de seyrek aralıklarla Mrs. Reed bizzat girer, gardıropta içinde çeş it çeş it parş ömen kâ ğ ıtları, mücevher kutusu, bir de ölmüş kocasının minyatür ünün durdu ğ u gizli bir çekmeceyi kontrol ederdi; iş te kırmızı odanın sırr ı da burada yatıyordu – bütün o heybetine rağmen oday ı yapayalnız kılan o büyü buradaydı.

Mr. Reed öleli dokuz sene olmuştu, son nefesini bu odada vermiş, son kez burada yatmış, tabutunu cenazeciler buradan kaldırmış; o günden beri de kasvetli bir kutsanmışlık hissi bu oday ı böyle ıssız bırakmıştı.

Bessie ile zehir dilli Miss Abbot'un beni oturttukları yer mermer ş öminenin yanında alçak bir puftu; önümde yatak vardı, sağ ımda tahtalarının cilası yer yer parlayan yüksek, koyu renk gardırop, solumda perdelerin örttü ğ ü pencereler vardı, aralarındaki kocaman ayna yata ğ ın ve odanın ıssız heybetini yansıtıyordu sanki. Kapıyı kilitleyip kilitlemediklerinden tam emin değildim; cesaretimi toplayınca kalkıp bakmaya gittim. Ah! Tabii hiç bu kadar güvenli bir hapis hane olmamıştır. Dönerken aynanın önünden geçmek zorunda kaldım; büyülenmiş halde derinliklerini incelemeye başladım. Her şey o hayalî oyukta gerçekte olduğ undan daha so ğ uk ve karanlık görünüyordu ve loş lu ğ u lekeleyen bembeyaz surat ı, o hareket-sizlik içinde korkuyla ışı ldayan gözleriyle surat ıma ba-

kan tuhaf küçük şekil de gerçek bir hayaletmiş gibi görünüyordu. Onun şu küçük hayaletlerden birisi olduğunu düşündüm, yarı peri yarı şeytan, Bessie'nin gece masallarındaki, eğreltiotlarıyla kaplı ıssız çalılıklardan çıkıp gelen ve geç kalmış gezginlere görünen yaratıklar gibiydi. Tabureme döndüm.

O sırada hurafeler aklımı esir almaya başlamıştı ama hâlâ tam bir zafer elde edememişlerdi. Kanım hâlâ kayınıyordu, isyankâr köle ruhum buruk gayretiyle hâlâ capcanlıydı; ânın kasvetinden dolayı ümitsizliğe kapılmadan önce hızlıca başıma gelenleri düşündüm.

John Reed'in bütün vahşi zorbalıkları, kız kardeşlerinin küstah umursamazlıkları, annesinin hoşnutsuzluğu, hizmetçilerin tarafgirlikleri, hepsi zavallı zihnimde karanlık bir kuyunun içindeki kara tortular gibi dönüp duruyordu. Niye hep acı çekiyordum, hep zorbalığa uğruyordum, hep suçlanıyordum, her daim ayıplanıyordum? Niye kimseyi memnun edemiyordum? Birinin gönlünü kazanma çabalarım neden boştu? Dik kafalı ve bencil Eliza'ya herkes saygı gösteriyordu. Şımarık mizacı, kindarlığı, kaptisli ve küstah tavırlarıyla Georgiana'yı herkes el üstünde tutuyordu. Güzelliği, al yanakları, altın bukleleri ona bakan herkesin gözünü alıyordu ve yaptığı her hatayı mazur gösteriyordu. Cezalandırmak şöyle dursun, kimsenin söz geçiremediği John; güvercinlerin boyunlarını koparmasına, yavru ördekleri öldürmesine, köpekleri koyunların üzerine salmasına, limonluktaki en nadir meyveleri koparmasına, seradaki en değerli bitkileri ezip geçmesine, annesine "kocakarı" diye seslenmesine, bazen kendininkine benzeyen koyu teninden dolayı ona sövmesine, annesinin isteklerini hiç duymamasına, sık sık ipek kıyafetlerini parça pinçik etmesine rağmen hâlâ annesinin "kuzu" suydı. Bense en ufak bir hata yapmaya bile teşebbüs edemezdim; verilen her işi yerine getirmek

için var gücümle uğraşırdım ama yine de sabahtan akşam akşamdan sabaha banasürekli yaramaz, baş belası, suratsız, sinsî derlerdi.

Kafam hâlâ acıyordu ve düştüğümde aldığım darbeden dolayı kanamaya devam ediyordu. Bana sebepsiz yere dayak attığı için kimse John'a tek laf etmemişti, ama daha fazla mantıksızca şiddete uğramamak için ona karşı çıktığımda herkes beni ayıplamıştı.

Bu acı veren durumun kıskırtmasıyla geçici de olsa yaşından büyük bir güçle işleyen kafamın içinde, "Haksızlık bu! Haksızlık!" sözleri çınlıyordu ve tahammül edilemez baskıdan kurtulmak için bir çözüm yolu arıyordum – kaçmak olabilirdi mesela ya da onu beceremezsem yemeyi içmeyi reddedip kendimi öldürmek.

O karanlık öğleden sonra ruhum nasıl da kasvet içindeydi. Aklım nasıl karışık, tüm yüreğim nasıl isyan halindeydi! Nasıl bir karanlık ve cehalet içinde bu zihinsel savaşı sürdürüyordum! İçimde durmadan tekrarlayan soruya bir cevap bulamıyordum – *neden* bu acıları çeki-yordum; şimdi, geriye dönüp bakınca –aradan kaç yıl geçtiğini söylemeyeceğim– bunun nedenini açıkça görebiliyorum.

Gateshead Hall'da bir çıban başı gibiydim, oradaki kimseye benzemiyordum, Mrs. Reed'le ya da çocuklarıyla ya da hizmetçileriyle benzeşen hiçbir tarafım yoktu. Onlar beni sevmiyordu ama zaten ben de onları sevmiyordum. Aralarından birine bile yakınlık göstermeyen, ne mizaç ne yetenek ne de eğilimleri açısından onlara benzeyen, onların çıkarlarına hizmet etmekten ya da onları memnun etmekten âciz, faydasız bir şeye şefkatle yaklaşmıyorlardı; muhakemelerinin hor gören tavrına öfke mikropları saçan, nahış bir şey. Eğer neşeli, zeki, kaygısız, titiz, güzel, atak bir çocuk olsaydım –gene kimsesiz ve parasız olsam da– Mrs. Reed eminim varlığıma daha kolay

tahammül ederdi; çocukları dostane hislerin içtenliğiyle yaklaşır bana çok daha sıcak davranırdı. Hizmetçiler de çocuk odasında olan her şeyde beni günah keçisi ilan etmeye bu kadar gönüllü olmazlardı.

Gün ışığı kırmızı odayı terk etmeye başladı. Saat dördü geçmişti ve bulutlu öğleden sonra iç karartıcı bir alacakaranlığa dönüşüyordu. Merdiven aralığındaki pencereye yağmur damlalarının hâlâ vurduğunu, salonun arkasındaki ağaçlıktaysa rüzgârın uğuldadığını duyabiliyordum. Taş gibi kaskatı kesildim, sonrasında cesaretim tamamen kaybolup gitti. Her zamanki aşağılanma, kendinden şüphe etme, bunalımlı yalnızlık duygularım sönmeye yüz tutan öfkemin küllerine düşmeye başladı. Herkes benim kötücül olduğumu söylüyordu ve belki gerçekten de öyleydim – ölene kadar aç kalmayı nasıl düşünebilmişim? Bu kesinlikle bir günahtı; bir de ben ölebilecek miydim? Yoksa Gatedhed Kilisesi'nin altındaki mezar çok mu davetkâr bir mekândı? Mr. Reed'in o mezara gömüldüğünü söylemişlerdi ve bu düşünceyle aklıma gelen Mr. Reed'i gitgide artan bir korkuyla düşünmeye başladım. Onu hatırlayamıyordum, ama öz dayım olduğunu –annemin ağabeyi– öksüz ve yetim kalınca beni evine aldığını ve ölüm döşeğinde Mrs. Reed'den beni kendi çocuklarından biri gibi koruyup kollayacağına dair söz istediğini biliyordum. Mrs. Reed büyük ihtimal verdiği sözü tuttuğunu düşünüyordu, gerçi mizacı elverdiğince sözünü tuttuğunu söylemek zorundayım galiba ama kendi soyundan gelmeyen, kocası öldükten sonra onunla hiçbir alakası kalmamış bir fazlalığı gerçekten nasıl sevebilirdi ki? Zorla verdiği bir söz yüzünden asla sevemeyeceği fazlalık bir çocuğa annelik yapmak zorunda kalmak ve sevimsiz bir yabancıyı sürekli ailesinin içinde görmek onun için çok can sıkıcı olmuştur.

Kafama bir düşünce saplandı. Mr. Reed yaşıyor olsaydı eminim –hiç şüphem yok ve hiçbir zaman da olmadı– bana şefkatli davranırdı ve şimdi, burada durmuş beyaz yatağa ve gölgeli duvarlara bakar, arada da loş bir şekilde parlayan aynaya büyülenmiş bir bakış atarken, son istekleri yerine getirilmediği için mezarlarında azap çeken, yalancıları cezalandırmak ve ezilenlerin intikamını almak için dünyaya dönen ölülerle ilgili duyduklarımı hatırlamaya başladım; kardeşinin çocuğunun başına gelen zulümden dolayı öfkelenen Mr. Reed’in ruhunun da mekânını terk edebileceğini –ister kilisenin mezarlığında ister bu dünyadan ayrılanların gittiği bilinmez dünyada olsun– ve bu odada karşıma dikilebileceğini düşünmeye başladım. Gözyaşlarımı sildim, hıçkırıklarımı bastırdım; acımı gösterirsem beni avutmak için içimde doğaüstü bir sesi uyandırabileceğimden ya da karanlıklar içinden haleli bir yüzün belirip bir acıma ifadesiyle üzerime eğileceğinden korkuyordum. Düşüncede rahatlatıcı olan bu durumun gerçeğe dönüşürse korkunç olacağını düşünüyordum. Bütün gücümle bu duyguyu bastırmak için çabaladım – sağlam durmak için çabaladım. Saçlarımı gözümün önünden iterek başımı kaldırdım ve karanlık odaya cesaretle bakmaya çalıştım. Tam o sırada duvarda bir ışık belirdi. Acaba, diye düşündüm, güneşliklerin arasından giren huzmeler ay ışığının mıydı? Hayır, ay ışığı hareketsizdir bu ışık ise hareket ediyordu. Ben bakınca tavana yükselip tepemde titremeye başladı. Bu ışığın çimenliğin öbür tarafındaki birinin taşıdığı sokak lambasından geldiğini şimdi kestirebiliyorum, ama o zaman zihnim korku içinde ve sınırlarım de öyle gerginken hızla hareket eden bu ışığın başka bir dünyadan gelen bir haberci olduğunu düşünmüştüm. Kalbim güm güm atmaya başladı, başım ateş gibi ısındı, kanat çırpışları olduğunu düşündüğüm bir ses kulağımda yankılandı, yanım-

da bir şey vardı sanki bunaldım, boğuluyordum; dayanacak gücüm kalmamıştı, kapıya koştum, çaresiz bir gayretle kapı kolunu zorlamaya başladım. Dışarıdaki koridordan koşar adım ayak sesleri duyuldu; anahtar kilitte döndü, Bessie ve Abbot içeri girdiler.

Bessie, "Hasta mısın Miss Eyre?" dedi.

Abbot, "Ne korkunç bir gürültü! Kulaklarımın zarı patladı!" diye bağırdı.

Bense, "Beni buradan çıkarın! Bırakın çocuk odasına gideyim!" diye bağırdım.

"Neden? Bir yerine bir şey mi oldu? Bir şey mi gördün?" diye sordu tekrar Bessie.

"Ah, bir ışık gördüm, bir hayalet geliyor sandım." Bessie'nin elini tutmuştum o sırada, o da elini çekmemişti.

Abbot iğrenme dolu bir ifadeyle, "Mahsus öyle çılgılık atmıştır," dedi. "Hem de ne çılgılık! Gerçekten çok canı yanmış olsa neyse de sırf bizi buraya getirmek için yaptı, ben bilirim onun bu edepsiz, yaramaz numaralarını."

O sırada başka bir ses buyurganlıkla, "Neler oluyor burada?" diye bağırdı Mrs. Reed gevşemiş başlığı ve etekleri fırtına gibi hışırdayarak uçuşan geceliğiyle koridordan bize doğru yürüyordu. "Abbot, Bessie size ben gelene kadar Miss Eyre kırmızı odada kalacak dediğimi hatırlıyorum."

Bessie, "Miss Jane çok bir kötü çılgılık attı da hanımefendi," diye savumaya geçti.

Hanımefendi yalnızca, "Bırak onu," diye cevap verdi. "Bessie'nin elini bıraksana çocuk, bu numaralarla bir yere varamazsın, haberin olsun. Özellikle çocukların iş çevirmesinden nefret ederim; bu numaraların işe yaramayacağını sana göstermek benim görevim, şimdi bir saat daha burada kalacaksın, sonra da ancak söylediklerimi tamamen yerine getirip çıtını çıkarmazsan seni serbest bırakabilirim."

Küçük yaşta öksüz kalan Jane Eyre, kendisini hiçbir zaman sevmeyen ancak kocasının vasiyeti üzerine bakımını üstlenen yengesiyle zor bir yaşam sürmektedir. Katı kurallarla yönetilen bir yatılı okula gönderilince, bu kez hayatın başka zorluklarıyla yüzleşmek zorunda kalır. Okulda geçirdiği on yılın ardından öğretmen olarak mezun olur. Edward Rochester'ın malikânesinde mürebbiye olarak iş bulur. Evin gizemli efendisi Rochester'a âşık olur; ancak onu hayal bile edemeyeceği zorluklar ve acılar beklemektedir.

19. yüzyıl İngiltere'sinde, her türlü tutuculuğun kol gezdiği Victoria döneminde geçen *Jane Eyre*, birçoklarınınca kadın hak ve özgürlüklerine sahip çıkan ilk romanlardan biri kabul edilir. Yazarı Charlotte Brontë'nin yaşamından izler de taşıyan roman, zorlu bir yaşam süren yapayalnız bir genç kızın güçlü bir kadına dönüşmesinin öyküsüdür.

Jane Eyre, yalnızca kadının erkek egemen toplumdaki konumuna gözükpek yaklaşımıyla değil, şiirsel duygusallığı çağdaş bir gerçekçilikle harmanladığı anlatımıyla da öncü olmayı başarmış klasik bir başyapıttır.

#dünyaklasikleri #ingilizklasikleri #mürebbiye #yangın #miras #kavuşma
#victoriadönemi

Kapak resmi: Octavius Oakley

